

Мороз Л. В., Дуброва А. С.,
Рівненський державний гуманітарний університет

ДО ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: НАВЧАННЯ ПЕРЕКЛАДУ

Стаття присвячена проблемі міжкультурної комунікації у лінгводидактичному аспекті. Проаналізовано лінгвістичні фактори, встановлено роль перекладача у процесі міжкультурної комунікації, окреслено значення соціокультурної компетенції у підготовці сучасного перекладача.

Ключові слова: комунікація, компонент, процес, професійна підготовка, переклад.

Статья рассматривает проблему межкультурной коммуникации в лингводидактическом аспекте. Проанализированы лингвистические факторы, установлена роль переводчика в процессе межкультурной коммуникации, установлено значение социокультурной компетенции в процессе подготовки современного переводчика.

Ключевые слова: коммуникация, компонент, процесс, профессиональная подготовка, перевод.

The article deals with the problem of intercultural communication in linguistic and didactic aspect. Linguistic factors are analyzed and the role of the interpreter in the process of intercultural communication is determined. The importance of sociocultural competence in the training of modern interpreter is examined.

Key words: communication, component, process, professional training, translation.

Розробка проблем міжкультурної комунікації у сфері здійснення перекладу є дуже актуальною і вагомим з огляду на існування міжкультурної асиметрії, з одного боку, та необхідності врахування цього аспекту при підготовці фахових перекладачів, з іншого боку. Відомий вислів Ж. Мунена про те, що "переклад є не лише контактом мов, але і зіткненням культур", може бути дієвим, коли мова йде про професійну підготовку висококваліфікованих перекладачів [5, с. 39].

Метою даної розвідки є аналіз проблем міжкультурної комунікації у лінгводидактичному аспекті.

Цією метою передбачено вирішення таких завдань:

- 1) висвітлення необхідності багатогранного дослідження міжкультурної комунікації;
- 2) з'ясування лінгвістичних факторів, вагомих для здійснення адекватного перекладу;
- 3) встановлення ролі перекладача у процесі міжкультурної комунікації та поняття перекладацької компетенції;
- 4) вияв об'єму соціокультурної компетенції як важливого компонента професійної підготовки сучасного перекладача.

Теоретичні та методологічні засади статті становлять праці Бархударова Л. С., Комісарова В. Н., Коптілова В. В., Корунця І. В., Швейцера А. Д. та інших дослідників про необхідність вивчення особливостей перекладу під кутом зору: "Мова" – "Пізнання" – "Культура" [1; 2; 3; 4; 7].

У сучасних лінгвістичних студіях мова розглядається не лише як засіб комунікації, але і як засіб досвіду певного етносу, як явище культури і засіб соціальної й культурної взаємодії.

У процесі міжмовної комунікації особливо чітко проявляються національно-мовні картини світу, в яких тісно, переплітаються універсальне, загальнолюдське, з одного боку, та національно-специфічне, з іншого.

Так, за допомогою різних мов відтворюється один і той же фрагмент реальності, але його мовна репрезентація має різні варіації, що відтворюють різне бачення й своєрідність пізнання цього світу через призму конкретної мови.

Крім вияву специфічних національно-мовних картин світу, міжкультурна комунікація характеризується цілим рядом особливостей, що роблять її відмінною від монокультурної комунікації. Ці чинники мають лінгвістичний й екстралінгвістичний характер. Так, зокрема, сюди дослідники відносять реалії-назви об'єктів і процесів, характерних для життя певної лінгвокультурної спільноти:

- 1) традиції, звичаї, свята;
- 2) назви історичних пам'яток;
- 3) мовний етикет;
- 4) повсякденні назви об'єктів;
- 5) культурна специфіка у мові, особливо у фразеології.

Перекладачі є представниками однієї національно-лінгвокультурної спільноти і, відповідно, повинні мати певну когнітивну базу, тобто певним чином структуровану сукупність необхідних обов'язкових знань як своєї так й іншої національно-культурної спільноти, адже ними володіють носії цих мов і ці сукупності виливаються в специфічний національно-культурний менталітет. Отже, у кожному акті комунікації перекладач фактично є посередником у діалозі культур.

На думку О. І. Селіванової, підготовка перекладача повинна бути спрямованою на оволодіння перекладацькою компетентністю – лінгвістичною, семантичною, інтерпретативною, текстовою, міжкультурною [6]: Ми вважаємо, що слід чітко окреслити останню з них.

Знання про суспільство і культуру народу, мова якого вивчається, є надзвичайно важливими для загальної культури сучасної людини. Особливі риси європейського суспільства та його мови і культури можуть бути пов'язані:

- 1) з повсякденним життям, напр.: їжа, робота, дозвілля, засоби зв'язку і масової інформації, тощо); 2) з умовами життя, напр.: житлові умови в місті і селі; рівні життя (регіональні, соціально-групові й етнічні варіанти); соціальний захист й забезпечення населення, охорона здоров'я; 3) з міжособистісними відносинами й стосунками в сім'ї й суспільстві: соціальна структура та взаємовідносини між класами; сімейна структура та взаємовідносини в сім'ї; трудові взаємовідносини; офіційними органами і т.д., взаємовідносини між політичними та релігійно-конфесійними групами; 4) з цінностями, поглядами та ідеалами, поведінкою; національна самобутність; політика; мистецтво

(музика, образотворче мистецтво, театр, народна музика і пісня, танці і т.д.); релігія; спорт; гумор; і т.д.; 5) з етикетно-ритуальною поведінкою; правила поведінки та хорошого тону, пов'язані з бесідою, одягом, пунктуальністю при візитах і т.д.; конференціях, презентаціях, на балах, вечірках, дискотеках, у кафе та ресторанах і т.д.

Завдання викладача іноземної мови є прищеплення міжкультурних навичок і розвиток міжкультурних вмінь, що включають здатність встановлювати зв'язок між власною національною самобутньою та іноземною культурою, сприйнятливості до поняття культури та здатність розпізнавати і використовувати різні стратегії для встановлення контакту з носіями іншої культури, виконуючи роль культурного посередника між власною та іноземною культурами, ефективно сприяти розв'язанню непорозумінь та культурних конфліктів у випадку їх виникнення, проінформувати про українську державу та події суспільного життя, їх оцінку у загальноєвропейському контексті.

Соціолінгвістичний компонент входить до лінгвістичного аспекту соціокультурної компетенції, згаданої вище, та заслуговує більш детального розгляду, оскільки мовлення є передусім соціальним феноменом [7]. Безперечно, що соціолінгвістична компетенція включає також знання правил ввічливості та вміння їх дотримуватись. Позитивна ввічливість передбачає такі вміння: виявити інтерес до стану здоров'я, стану справ (How are you? How goes it?); співчувати й співпереживати (I'm sorry to hear that ... Let's hope for the best); висловити вдячність, захоплення, захват (I'm so glad you were able to come. It's so nice of you. etc.). "Вимушена" ввічливість передбачає такі вміння: уникати проявів влади, прямих наказів, прямої незгоди (Could you ...? Would you mind ...? Is it all right if ...? Why don't you try...?); висловити вибачення, жаль (I'm sorry to say but ... it's not so. I'm afraid you are wrong.); уникати прямого висловлення негативних емоцій і ставлень (You are so very much changed. I hope you are well?); доречно вживання типових фраз ввічливості та відповіді на них ("Please", "Here you are", "Thank you", "Thanks", "You are welcome"). Разом з тим студент повинен вміти розпізнавати та доречно реагувати на неввічливість, навмисне ігнорування правил ввічливості як в ситуаціях безпосереднього спілкування, так і при роботі над текстом. Він повинен вміти інтерпретувати мовленнєву поведінку персонажів та дійових осіб. При перекладі українською мовою слід уважно добирати адекватні засоби передачі подібних випадків ігнорування правил ввічливості.

До соціолінгвокультурної компетенції входять також знання виразів народної мудрості, сталих виразів та відомих всім носіям даної культури афоризмів [7]. Тому при вивченні іноземної мови особливо увагу слід звертати на вивчення прислів'їв та приказок національно-самобутнього характеру; сталих виразів, характерних для висловлень про погоду, місцевість, а також виразів про стосунки і ставлення людей, про цінності у їх житті, про особливості національної поведінки.

Студент повинен усвідомлювати і дотримуватись реєстру мовлення як компоненту соціолінгвокультурної компетенції, напр. розрізняти: офіційний стиль, формальний стиль, нейтральний стиль, неформальний стиль, фамільярний, розмовний стиль, інтимний стиль.

Соціолінгвістична компетенція включає також здатність розпізнавати лінгвістичні особливості суспільного класу, регіонального та національного походження, професійної групи, тощо. Сюди включають як лексичні, так і граматичні особливості, фонологічні особливості вимови, ритму.

Отже, в умовах міжкультурної комунікації домінуюча комунікативна схема перекладу вимагає пошуку динамічної еквівалентності, якої можна досягти при належній перекладацькій компетенції. Її важливим компонентом є соціокультурна компетенція, яка робить перекладача ключовою фігурою у діалозі культур. З лінгво-дидактичної точки зору чинникам соціокультурної компетенції слід приділяти значну увагу для підвищення професійної майстерності майбутнього фахівця.

Література:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов / Л. С. Бархударов – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров – М. : Высшая школа, 1990 – 253 с.
3. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу : Навч. посіб. для студ. / В. В. Коптілов – К. : Юніверс, 2003. – 280 с.
4. Korunets I. V. Theory and Practice of Translation / I. V. Korunets. – Вінниця : Нова книга, 2000. – 446 с.
5. Мунэн Ж. Теоретические проблемы перевода / Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике / Ж. Мунэн – М., 1978. – С. 36-41.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.
7. Швейцер А. Д. Современная социолінгвистика. Теория, проблемы, методы / А. Д. Швейцер. – М., 1977.